

ŽMOGAUS PRIGIMTINĖS TEISĖS. KAIP GINAMOS ŽMOGAUS TEISĖS, GARBĖ IR ORUMAS?

**Teisininkė Andželika Šakinienė
(Teisininkės Andželikos Šakinienės kontora)
Gargždai, 2012 m. lapkričio 5 d.**

PRIGIMTINĖS ŽMOGAUS TEISĖS

- ▶ Prigimtinės teisės sampratoje asmens teisės bei laisvės kildinamos iš pačios asmenybės.
- ▶ Asmens prigimtinės teisės bei laisvės negali būti ribojamos (išskyrus visuomenės, viešąjį interesą), o jų atėmimas yra negalimas.
- ▶ Žmogaus teisės gali būti suprantamos kaip asmens laisvės visuomenėje ir galimybės jas realizuoti.

PRIGIMTINĖS ŽMOGAUS TEISĖS

- ▶ Konstitucinis teismas turėtų būti tuo teisiniu svertu, kuris sulaikytų kitas valdžios įstaigas nuo asmens prigimtinių teisių bei laisvių pažeidimų.
- ▶ Žmogaus teisių sąvoka labai susijusi su žmogaus orumo sąvoka.
- ▶ Žmogaus teisės būtų galima apibrėžti kaip moralės, elgesio normas, visuomenines vertybes, kurių tikslas – apsaugoti žmogaus

TEISĖS AKTAI

- ▶ LR Konstitucija
- ▶ LR CK, LR BK, LR ATPK, LR BPK, LR CPK
- ▶ LR visuomenės informavimo įstatymas
- ▶ LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įst.
- ▶ LR reklamos įstatymas
- ▶ LR vartotojų teisių apsaugos įst.
- ▶ LR autorių teisių ir gretutinių teisių įst.
- ▶ Tarptautinės sutartys (EŽTK), dvišalės sutartys

KONSTITUCINIAI PRINCIPAI

- ▶ Saviraiškos laisvės principas (LR Konstitucija 25 str., EŽTK 10 str.)
- ▶ Žalingos informacijos draudimo bei ribojimo principas (LR Konstitucija 25 str.)
- ▶ Atsakomybės principas (LR Konstitucija 30 str.)
- ▶ Nuomonių įvairovės principas (LR Konstitucija 44 str.)

LR VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮST. PRINCIPAI

- ▶ Teisė į teisingą informaciją principas (LR visuomenės informavimo įst. 3 str. 3 d.)
- ▶ Humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principai, pagarba žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvei, nuomonių įvairovei, demokratijos, visuomenės atvirumo, visuomenės pilietiškumo principai (LR visuomenės informavimo įst. 3 str. 2 d.)
- ▶ Informacijos laisvės principas (draudžiama, jei tai keltų grėsmę Lietuvos valstybės saugumui, teritorijos vientisumui, viešajai tvarkai, konstitucinei santvarkai apginti, teisminės valdžios nešališkumui garantuoti, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, konfidencialios informacijos atskleidimui, apsaugoti žmonių sveikata bei dorove, jų privatu

INFORMACIJA – autorių teisių objektas

- ▶ Pagal LR autorių teisių ir gretutinių teisių įst. 4 str. objektai yra:
- ▶ Knygos
- ▶ Brošiūros
- ▶ Straipsniai
- ▶ Choreografija
- ▶ Kompiuterių programos
- ▶ Literatūros kūriniai
- ▶ Paskaitos
- ▶ Nuotraukos
- ▶ Metodinės priemonės

OFICIALI VIEŠOJI INFORMACIJA

- ▶ Valstybių ir savivaldybių,
- ▶ Valdžios ir valdymo institucijų,
- ▶ Biudžetinių įstaigų oficiali informacija apie jų poziciją ir veiklą priimant sprendimus

NESKELBTINA INFORMACIJA

- ▶ Siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ar morale (ATPK 214/2), BK 168, 219, 309 STR.)
- ▶ Siekiant apsaugoti žmonių garbę ir orumą (CK 2.22-2.24 STR. BK 154-155, 167-168 STR., ATPK 214/6)
- ▶ Apsaugoti užslaptintos informacijos atskleidimą (profesines, tarnybines, komercines paslatis BK 125, 211, 296, 297 STR.)
- ▶ Siekiant užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir nešališkumą (BK 231-232 ATPK 186(1))

GARBĖ IR ORUMAS

- ▶ Žmogaus garbė ir orumas yra neturtinės vertybės.
- ▶ Jas gina tarptautiniai teisės aktai (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija), Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kiti nacionaliniai įstatymai, įskaitant ir Civilinį kodeksą.

- ▶ LR Konstitucija garantuoja kiekvieno asmens teisę kreiptis į teismą, kai yra pažeidžiamos jo konstitucinės teisės ir laisvės (30 str. 1 d.).
- ▶ Jeigu apie asmenį yra paskleisti tikrovės neatitinkantys ir jo garbę bei orumą žeminantys duomenys, jis turi teisę civilinio proceso tvarka kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydamas paneigti šiuos duomenis, atlyginti dėl tokių duomenų paskleidimo jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą.

TEISĖ RINKTI IR SKLEISTI INFORMACIJĄ

- ▶ Kiekvienas asmuo turi teisę:
- ▶ 1) rinkti informaciją, skelbti visuomenės informavimo priemonėse;
- ▶ 2) neleisti skelbti savo parengtos informacijos, jeigu jos turinys redakcinio rengimo metu buvo iškreiptas;
- ▶ 3) užsirašinėti, fotografuoti, filmuoti, naudotis garso ir vaizdo technikos priemonėmis, kitais būdais fiksuoti informaciją;
- ▶ 4) publikacijas ar laidas skelbti savo pavarde,

LR VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮST. 5 STR.

Niekas negali būti verčiamas skleisti,
platinti valstybės ir savivaldybių institucijų
bei
įstaigų, kitų biudžetinių įstaigų
Informaciją.

VIEŠAS KRITIKAVIMAS

- ▶ Kiekvienas asmuo turi teisę viešai kritikuoti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų, pareigūnų veiklą.
- ▶ Lietuvos Respublikoje draudžiama persekioti už kritiką.
- ▶ LR visuomenės informavimo įst. 9 str.

ASMENS TEISIŲ, GARBĖS IR ORUMO APSAUGA

Siekiant nepažeisti asmens teisių, apsaugoti garbę ir orumą, renkant ir viešai skelbiant informaciją draudžiama:

- ▶ 1) be asmens sutikimo filmuoti, fotografuoti, daryti garso ir vaizdo įrašus FA gyvenamojoje patalpoje, FA privačioje namų valdoje ir jai priklausančioje aptvertoje ar kitaip aiškiai pažymėtoje teritorijoje;
- ▶ 2) filmuoti, fotografuoti ar daryti garso ir vaizdo įrašus neviešų renginių metu be organizatoriaus turinčiu teise rengti tokius

ASMENS TEISIŲ, GARBĖS IR ORUMO APSAUGA

- ▶ 3) filmuoti ir fotografuoti žmogų ir naudoti jo atvaizdus reklamai visuomenės informavimo priemonėse be žmogaus sutikimo;
- ▶ 4) filmuoti ir fotografuoti asmenį su aiškiais fiziniais trūkumais be šio asmens sutikimo arba filmuoti ir fotografuoti asmenį jam esant bejėgiškos būklės dėl sveikatos sutrikimo;

ASMENS TEISIŲ, GARBĖS IR ORUMO APSAUGA

- ▶ 5) filmuoti, fotografuoti vaiką ar daryti jo garso ir vaizdo įrašus be nors vieno iš tėvų, globėjų ar rūpintojų ir paties vaiko sutikimo. Draudžiama naudoti vaikų fotografijas, garso ar vaizdo įrašus erotinio, pornografinio ir smurtinio pobūdžio informacijose;
- ▶ 6) be mirusiojo ar žuvusiojo šeimos narių sutikimo filmuoti, fotografuoti mirusįjį ar žuvusįjį stambiu planu ar daryti jo vaizdo įrašus.

PRIVATAUS GYVENIMO APSAUGA

- ▶ Ruošiant viešąją informaciją, privaloma užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą.
- ▶ Informaciją apie privatų gyvenimą galima skelbti su to žmogus sutikimu
- ▶ Informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tik tada, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą.
- ▶ Informacija apie viešojo asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes.

GARBĖ IR ORUMAS

- ▶ Pagal LR CK 2.24 str.
- ▶ Asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti tikrovės neatitinkančią informaciją
- ▶ Gali reikalauti atlyginti turtinę ir neturtinę žalą
- ▶ Paneigimas turi būti skelbiamas visuomenės informavimo priemonėse
- ▶ LAT išnagrinėtą bylą (3K-3-347/2011), kurioje ginama garbė ir orumas. Byloje sprendžiami klausimai dėl viešosios informacijos rengėjo ir skleidėjo civilinės atsakomybės. Gana aktualu žurnalistams, kurie ne visada atsirenka faktus. Ypač aktualu istorikams, nes šios bylos objektas yra istorinė mokslinė publikacija.

- ▶ Jeigu tikrovės neatitinkantys ir žeminantys asmens garbę ir orumą duomenys buvo paskelbti visuomenės informavimo priemonėse, privaloma laikytis išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos.
- ▶ Kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo galima nepriklausomai nuo to, ar garbę ir orumą pažeidžiančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis paskleidęs asmuo juos paneigė, ar ne.
- ▶ Pagal LR CK nuostatas, visuomenės informavimo priemonė, kuri paskleidė asmens garbę ir orumą žeminančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis, privalo atlyginti žalą asmeniui tik tada, jeigu:
 - ▶ visuomenės informavimo priemonė, paskleisdama duomenis, žinojo ar turėjo žinoti, kad šie duomenys neatitinka tikrovės;
 - ▶ kai tikrovės neatitinkančius duomenis paskelbė informavimo priemonės darbuotojai;
 - ▶ kai duomenys buvo paskelbti anonimiškai, o visuomenės informavimo priemonė atsisakė nurodyti tokius duomenis pateikusį asmenį.

CIVILINĖ BYLA Nr. 3K-3-394/2008

- ▶ **Atsakovas UAB „Roventa“**
- ▶ Ieškovai L. L. ir A. L.
- ▶ Ginčas dėl teisės į atvaizdą, privatų gyvenimą ir jo slaptumą pažeidimo, asmens garbės ir orumo gynimo, neturtinės žalos atlyginimo

CIVILINĖ BYLA Nr. 2A-2126-601/2012

- Nurodė, kad CK 2.24 str. įstatymų leidėjas skiria viešojo ir privataus asmens garbės ir orumo gynimą, kurių ribos skiriasi. Viešasis asmuo nesinaudoja tokiu pat garbės ir orumo gynimu kaip privatus asmuo, todėl viešojo asmens kritika, kad ir kokia griežta ar kandi ji būtų, yra leistina.

NETURTINĖ ŽALA

- ▶ Neturtinė žala priteisiama, kai nustatomos civilinės atsakomybės taikymo sąlygos:
- ▶ žala,
- ▶ neteisėti veiksmai,
- ▶ priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos,
- ▶ kaltė.

PRIVATAUS KALTINIMO TVARKA

- ▶ Pagal LR BK 155 str. Įžeidimas – tas kas viešai, žodžiu ar raštu užgausiai pažemino žmogų baudžiamas bauda ar laisvės apribojimu ar areštu, ar laisvės atėmimu iki 1 metų.
- ▶ Baudžiamoji byla Nr. 1A-1057/10 (straipsniuose buvo pateiktas pranešimas apie bendradarbiavimą su KGB, vadovaujantis LR BK 63 str. 1, 4 d. paskirta galutinė 80 MGL (aštuoniasdešimtys minimalių gyvenimo lygių), t.y. 10400 Lt (dešimtys tūkstančių keturių šimtų litų) bauda.

Civilinė byla Nr. 2A35-314/08

- ▶ Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir patenkino ieškovo reikalavimą - pripažino nuotraukos su ieškovo atvaizdu išspausdinimą be jo sutikimo neteisėtu ir pilnai patenkino ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo.
- ▶ Žurnalas „Mes moterys“ straipsnyje „Sumušta santuoka“ be ieškovo sutikimo buvo išspausdinęs nuotrauką su ieškovo atvaizdu, minėjo ieškovo vardą ir pavardę, aprašė ieškovo su sutuoktine bendrą gyvenimą, jį vaizduodamas neigiamai, išspausdinta ieškovo nuotrauka yra asmeninio pobūdžio ir vertintina kaip ieškovo asmeninio gyvenimo dalis, nes fotografuota ne viešoje vietoje, o namuose.

LR ATPK 214/6

- ▶ LR Prezidento įžeidimas arba šmeižimas masinės
- ▶ informacijos priemonėse
- ▶ LR Prezidento įžeidimas arba šmeižimas masinės informacijos priemonėse –
- ▶ užtraukia įspėjimą ar baudą nuo 500 iki 1000 litų.
- ▶ Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, –
- ▶ užtraukia bauda nuo 1000 iki 3000 litų.

Dēkoju uŖ dēmesj

- ▶ Teisininkē Andželika Šakinienē
- ▶ Teisininkēs Andželikos Šakinienēs kontora
 - ▶ andzelika@sakinienne.eu
 - ▶ www.sakinienne.eu